

Õiguskantsler

Priit Pikamäe
Riigikohus
kantselei@riigikohus.ee

Teie 09.10.2014 nr 4-3-154-14

Meie 31.10.2014 nr 9-2/141272/1404521

Arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve menetluses
Riigilõivuseaduse § 56 lg 1 ja lisa 1 (kehtivus 01.01.2009 kuni 31.12.2011)
Riigilõivuseaduse § 57 lg 1 ja 22 ning lisa 1 (kehtivus 01.01.2011 kuni 30.06.2012)

Austatud Riigikohtu esimees

Pöördusite minu poole ja küsisite põhiseaduslikkuse järelevalve asjas 3-4-1-46-14 (tsiviilasi 2-10-19622, Tartu Maakohtu 12.06.2014 määrus) arvamust, kas Eesti Vabariigi põhiseadusega (Põhiseadus) oli kooskõlas:

- a) hagi esitamise ajal 22.04.2010 kehtinud riigilõivuseaduse (RLS) § 56 lg 1 ja lisa 1 sätted, mis koostoimes nägid ette kohustuse tasuda tsiviilasjas hinnaga 275 000 kuni 300 000 krooni hagiavalduselt riigilõivu summas 30 000 krooni (1 923,08 eurot), ning
- b) apellatsioonkaebuse esitamise ajal 29.09.2011 kehtinud RLS § 57 lg 1 ja 22 ning lisa 1 sätted, mis koostoimes nägid ette kohustuse tasuda tsiviilasjas hinnaga 17 575,70 kuni 19 173,49 eurot apellatsioonkaebuselt riigilõivu summas 1 917,34 eurot.

Tutvunud Tartu Maakohtu 12.06.2014 määrusega **leian, et:**

- a) **Põhiseaduse § 15 lg 1 lausega 1 ning §-ga 11 ei olnud kooskõlas hagi esitamise ajal 22.04.2010 kehtinud RLS § 56 lg 1 ja lisa 1 sätted, mis koostoimes nägid ette kohustuse tasuda tsiviilasjas hinnaga 275 000 kuni 300 000 krooni hagiavalduselt riigilõivu summas 30 000 krooni, ning**
- b) **Põhiseaduse § 15 lõikega 1, § 24 lõikega 5 ning §-ga 11 ei olnud kooskõlas apellatsioonkaebuse esitamise ajal 29.09.2011 kehtinud RLS § 57 lg 1 ja 22 ning lisa 1 sätted, mis koostoimes nägid ette kohustuse tasuda tsiviilasjas hinnaga 17 575,70 kuni 19 173,49 eurot apellatsioonkaebuselt riigilõivu summas 1 917,34 eurot.**

Selgitan oma seisukohti alljärgnevalt. Ühtlasi teatan, et ei soovi asja arutamist suulises menetluses.

I Vaidlusalused sätted

Riigilõivuseadus (kehtivus 01.01.2009 kuni 31.12.2010)

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

„§ 56. Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine

(1) Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagi hinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana. [---]

Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde „RIIGILÕIVU TÄISMÄÄRAD AVALDUSE ESITAMISE EEST TSIVIILKOHTUMENETLUSES (KROONIDES)“

Tsiviilasja hind kuni, k.a	Riigilõivu täismäär
275 000	
300 000	30 000

”

Riigilõivuseadus (kehtivus 01.01.2011 kuni 30.06.2012)

„§ 57. Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine

(1) Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagi hinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana. [---]

(22) Tsiviilasjas tehtud maakohtu otsuse peale apellatsioonkaebuse esitamisel tasutakse riigilõivu sama palju, kui tuleb tasuda hagi või muu avalduse esialgsel esitamisel maakohtule, arvestades apellatsioonkaebuse ulatust. [---]

Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde „RIIGILÕIVU TÄISMÄÄRAD AVALDUSE ESITAMISE EEST TSIVIILKOHTUMENETLUSES (KROONIDES)“

Tsiviilasja hind kuni, k.a	Riigilõivu täismäär
17 575,70	
19 173,49	1 917,34

”

II Õiguskantsleri seisukoht

1. Põhiseaduslikkuse järelevalve lubatavus – vaidlusaluse sätte asjassepuutuvus

1. Tsiviilasjas 2-10-19622 menetles Tartu Maakohus hageja taotlust menetluskulude kindlaksmääramiseks.
2. Hageja tasus kohtusse pöördumisel riigilõivu 30 000 krooni ja apellatsioonkaebuse esitamiseks riigilõivu 1 917,34 eurot. 30.02.2013 tegi Tartu Ringkonnakohus otsuse, millega hagi rahuldati osaliselt ning jäeti menetluskulud kostja kanda. Otsus jõustus Riigikohtu 31.07.2013 määrusega. 19.08.2013 esitas hageja kohtule avalduse menetluskulude rahaliseks kindlaksmääramiseks. 28.10.2013 esitas kostja vastuväite menetluskulude kindlaksmääramise avaldusele nii riigilõivu kui õigusabi kulude osas. Kostja leiab, et nii hagi kui ka apellatsioonkaebuse esitamise hetkel kehtinud riigilõivu suurust ettenäinud riigilõivuseaduse normid olid Põhiseadusega vastuolus. 12.06.2014 rahuldab kohus osaliselt hageja avalduse menetluskulude kindlaksmääramise kohta, sh tunnistas kohus hagi ja apellatsioonkaebuse esitamise hetkel kehtinud riigilõivuseaduste asjassepuutuvad sätted

põhiseadusvastaseks ning määras põhiseaduspärasteks riigilõivu suurusteks vastavalt 2x650 eurot.¹

3. Tartu Maakohtu määruse alusel algas põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetlus, mille kohta arvamuse saamiseks pöördusite minu poole.
4. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluses hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv. Piirav või kohustav norm on asjassepuutuv siis, kui kohus peaks asja lahendades otsustama selle kehtetuse korral teisiti kui selle kehtivuse korral. Lisaks on Riigikohtul õigus ja kohustus kontrollida, kas kohtule esitatud kaebus oli menetlusnormide kohaselt lubatav.² Mittelubatava hagi või kaebuse menetlemine võrdub kohtu omaalgatusega ja peaks olema välistatud, mistõttu peaks olema välistatud ka mittelubatava hagi või kaebuse kohtumenetlusest välja kasvanud põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus (tingimusel, et hagi või kaebus oli mittelubatav selle esitamise ajal kehtinud kohtumenetluse seadustiku järgi).³ Lisaks tuleb normi asjassepuutuvuse üle otsustamisel hinnata, kas konkreetse normikontrolli algatanud kohus on õigesti tõlgendanud põhiseadusvastaseks tunnistatud normi.⁴
5. Kostja ei tõstatanud küsimust riigilõivude suuruse põhiseadusvastasusest hagi ja apellatsioonkaebuse esitamisel, vaid peale põhiasja lahendamist menetluskulude kindlaksmääramise menetluses. Riigikohus on varasemalt asunud seisukohale: „Kostjal ei olnud võimalust tugineda hagiavalduse esitamise ajal kehtinud riigilõivuseaduse sätete põhiseadusvastasusele, mis nägid ette hagiavalduse esitamisel riigilõivu tasumist. Sellise taotluse esitamine osutus võimalikuks alles pärast kohtute otsuste jõustumist 5. märtsil 2012, kui hageja esitas menetluskulude kindlaksmääramise avalduse (28. märtsil 2012) ning taotles hagi esitamisel tasutud riigilõivu 50 000 krooni (3195 eurot 58 senti) väljamõistmist kostjalt. Kostja I esitaski 25. juunil 2012 vastuväite hageja menetluskulude kindlaksmääramise avaldusele, märkides muu hulgas seda, et hagiavalduselt tasutud riigilõiv 50 000 krooni on vastuolus põhiseadusega (IV kd, tl 146). Kuivõrd kostjal I ei olnud põhimenetluse ajal alust tugineda hagiavalduse esitamisel riigilõivu tasumist ettenägevate sätete põhiseadusvastasusele, oli kohtul kohustus sätete põhiseaduspärasust kontrollida menetluskulude kindlaksmääramise avalduse lahendamisel.“⁵
6. Nõustun kostja õiguste kaitse eesmärgil Riigikohtu käsitlesega avardada riigilõivumäära ettenäinud õigusnormide põhiseaduslikkuse järelevalve algatamise lubatavust.
7. Tartu Maakohtu 12.06.2014 määruse resolutsiooni punktis 2 on kohus määranud asjassepuutuvaks RLS § 56 lg 1 ja lisa 1 kehtivusega 01.01.2009 kuni 31.12.2011. Kuna alates 01.01.2011 sisaldus hagiavalduse läbivaatamiseks nõutav riigilõivumäär RLS § 57 lõikes 1 ja lisa 1 (samuti erines hagi hinna 18 214,82 eurot alusel tasuda tulnud riigilõivumäär, milleks oli 1 917,34 eurot, ja mis ei ole 30 000 krooni üks-ühene suhe euro kurssi (30 000 krooni : 15,6 = 1 923,08 eurot), on konkreetsel juhul asjassepuutuv RLS § 56 ja lisa 1 redaktsioon kehtivusega 01.01.2009 kuni 31.12.2010.

¹ Tartu Maakohus põhjendas, et põhjendatud on kostjalt hageja kasuks välja mõista riigilõiv vastavalt vastuväite esitamise ajal kehtinud seadusele (määruse p 8).

² RKÜKo 08.06.2009, [3-4-1-7-08](#), p 23.

³ Eesti Vabariigi põhiseadus – kommenteeritud väljaanne; § 15, [kommentaar 4.1.3.3](#).

⁴ RKPJKo 31.03.2011, nr [3-4-1-19-10](#), p 23.

⁵ RKTko 12.06.2013, [3-2-1-68-13](#), p 15.

8. Eeltoodud kaalutlustel võib pidada **Tartu Maakohtu algatatud põhiseaduslikkuse järelevalve menetlust lubatavaks** ning kohtuasjas kohaldamata jäetud riigilõivuseaduste norme asjassepuutuvateks minu eelmises kirja punktis nimetatud täpsustusega.

2. Normikontrolli põhjendatus, asjassepuutuvate normide vastavus põhiseadusele

9. Asusin 2010. aastal kehtinud riigilõivude mõõdukuse kohta hinnangut andes seisukohale, et haldusajades olid apellatsioonkaebuse esitamiseks nõutavad riigilõivud 15 000 ja 37 307,85 krooni (vastavalt 961,53 ja 2 199,22 eurot),⁶ ning tsiviilasjas apellatsioonkaebuse esitamiseks nõutav riigilõiv 22 000 krooni (1 419 eurot)⁷ ülemäära kõrged. Leidsin nendel juhtudel, et kohtumenetluse riigilõivu legitiimseks eesmärgiks on menetlusökonoomia, mis on võimalik saavutada ka märksa madalama riigilõivumääraga. Lisaks kirjeldasin, et kõikidel nendel juhtudel ületas riigilõiv tunduvalt kohtuasja kulu määra (2010. aastal oli tsiviilasja lahendamise keskmine arvestuslik kulu maakohtus 285 ning ringkonnakohtus 700 eurot).⁸ Pikemad põhjendused on näha viidatud arvamustes.
10. Praegusel juhul on asjassepuutuvateks 1) I astme kohtusse pöördumiseks nõutud riigilõiv 30 000 krooni ehk 1 923,08 eurot ja 2) II astme kohtusse pöördumiseks nõutud riigilõiv 1 917,34 eurot. Nimetatud summad on eelmises lõigus nimetatutega võrreldes suuremad.
11. Leian, et kuna olen varasemalt asunud seisukohale, et Põhiseadusega olid vastuolus praegu konkreetsel juhul asjassepuutuvate riigilõivumääradega võrreldes madalamad riigilõivusummad, siis olid Põhiseadusega ilmselgelt vastuolus ka: 1) hagi esitamise ajal 22.04.2010 kehtinud RLS § 56 lg 1 ja lisa 1 sätted, mis koostoimes nägid ette kohustuse tasuda tsiviilasjas hinnaga 275 000 kuni 300 000 krooni hagiavalduselt riigilõivu summas 30 000 krooni (1 923,08 eurot), ning 2) apellatsioonkaebuse esitamise ajal 29.09.2011 kehtinud RLS § 57 lg 1 ja 22 ning lisa 1 sätted, mis koostoimes nägid ette kohustuse tasuda tsiviilasjas hinnaga 17 575,70 kuni 19 173,49 eurot apellatsioonkaebuselt riigilõivu summas 1 917,34 eurot.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Nele Parrest
õiguskantsleri asetäitja-nõunik
õiguskantsleri volitusel

⁶ Õiguskantsleri 16.08.2011 arvamused Riigikohtule, kirjad nr [9-2/111079/1104120](#) ja [9-2/111081/1104121](#).

⁷ Õiguskantsleri 16.09.2013 arvamus [9-2/131167/1303966](#) Riigikohtule.

⁸ Justiitsministri 15.10.2014 õiguskantslerile saadetud kirjas 10-2/14-7513 toodud andmetel oli 2012.a ja 2013.a kohtuasja lahendamise kulu järgmine:

Kohus	2012 (eurot)	2013 (euro)
Harju maakohus	257	321
Pärnu maakohus	420	464
Tartu maakohus	272	305
Viru maakohus	369	385